

ESPAINIAKO ESTATUAN

TRANS LEGEA

Medikuntzaren tutoretzatik burujabetzarantz

Espainiako Berdintasun Ministerioak sustatutako Trans Lege berriaren proiektuaren xedea da indarrean dagoen 2007ko araudiak ezarritako patologizazioa eta babesgabe utzi zituen kolektiboen bazterketa bukatzea. PSOE eta Podemosen arteko lehiak blokeatu duen egitasmoak eztabaida feminista bortitzarekin ere egin du topo.

✂ JUNE FERNÁNDEZ ✂ DOM

Autodeterminazioa eta despatologizazioa dira pasa den otsailan Espainiako Berdintasun Ministerioak plazaratutako Trans Lege berriaren zirriborroaren hitz gakoak. Aitzitik, gobernu barruan zein feminismoaren izenean egin diren kritiken muinean beste bi kontzeptuk hartu dute indarra: segurtasun juridiko falta eta emakumeak ezabatzea. Eztabaida honek ertz asko ditu: sexu/genero sistemaren askotariko irakurketak, artikulu jakin batzuen inguruko kezkak, alderdi politikoaren eta korrante feministen arteko botere lehiak, feminismoaren izenean azaleratutako diskurtso transfobia, sare sozialek sustatutako polarizazioa eta bortizkeria... Baina has gaitezen hasieratik, alegia, lege proiektuaren beharra eta edukia azaltzetik.

NAZIOARTEKO ADOSTASUNA, ESTATUAN BLOKEATUA

2007koa da egun Espainiako Estatuan indarrean dagoen Trans Legea. Ordura arte, erregistro zibilean izena eta sexu aipamena aldatzeko, baimena epaileak eman behar zuen eta kirurgia genitala ezinbestekoa zen. 3/2007 Legeak baldintza hori kendu bazuen ere, beste batzuk ezarri zi-

tuen: bi urteko hormonazio tratamendua eta mediku edo psikologo kliniko batek ziurtatutako genero disforia diagnostikoa. *Stop Trans Pathologization 2012* nazioarteko kanpainak despatologizazioaren aldeko adostasuna bultzatu zuen: Nazio Batuen Giza Eskubideen Kontseiluak eta Europako Parlamentuak estatuei agindu zien trans pertsonen duintasuna eta autonomia errespetatzen dituzten legediak garatzeko. Argentinan 2012. urtean bertan onartutako Genero Identitate Legea izan zen autodeterminazio printzipioan oinarritutako aitzindaria.

Azken hamarkadan, Espainiako Estatuan zortzi lege autonomiko onartu dira -tarteetan Euskal Autonomia Erkidegokoa eta Nafarroakoa- trans pertsonen nor-tasuna onartzeko eta arreta medikua emateko tratamendu edo azterketa psikologikorik inposatuko ez dela jasotzen dutenak. Berme juridiko hori estatuko lurralde guztietara zabaltzea da lege berriaren helburuetariko bat. 3/2007 legearen beste arazo bat ere konpondu nahi du zirriborroak: babesgabe utzi zituela pertsona trans adingabeak, espainiar nazionalitatea ez duten etorkinak eta errefuxiatuak, desgaitasunak edo diagnostiko psikiatrikoak dituzten pertsonak eta transgenero ez bitarrak.

Espainiako Berdintasun Ministerioaren lege proposamenaren garapenean trans kolektiboek eta adituek parte hartu dute, tartean Errespetuz eta Naizen elkarteek eta Aitzole Araneta berdintasun teknikari eta sexologoak, Donostiako Udalean Elkarrekin Podemos taldeko bozeramaile denak. Trans mugimenduaren aldarrikapen gehienak jaso ditu proiektuak, baina Aranetak onartu du kostatzen zaiola baikor agertzea. Diputatuen Kongresura heldu arte, zirriborroak egin behar duen bide malkartsuaren lehenengo etapan blokeatuta geratu da: Carmen Calvo presidenteordea da estatu idazkariaren eta idazkariordeen batzorde nagusia zuzentzen duena eta zirriborroak segurtasun juridikorik ez duela argudiatu du. Bi hilabete pasa dira zirriborroa aurkeztu zenetik eta PSOEk kudeatutako ministroek ez dute inolako ekarpenik egin.

DIAGNOSTIKOAREN ZAMA

Genero disforia Osasunaren Mundu Erakundearen eta Amerikako Psikiatria Elkartearen gaixotasun mentalen sailkapenetan agertzen da, nahiz eta azken bertsioetan trans identitateak buruko patologien epigrafetik atera dituzten. Aitzole Aranetak argi dauka psikiatren asmakizun zentzugabea dela: “Transexualitatea omen da gorputza eraldatu sendatu daitekeen gaitz mental bakarra”.

Doktrina horrek eragin handia izan du pertsona transexualak artatzeko protokoloetan. 3/2007 legearen ondorioz, Espainiako Estatuan Genero-Nortasunaren Nahasteetako Unitateak (GNNU) sortu ziren, tartean Gurutzetako Ospitalekoa (Bizkaia) eta Bideko Ama Birjina Ospitalekoa (Nafarroa). Hara jo behar dute trans pertsonak legeak exijitzen duen diagnostikoa lortzeko. “Kanpoko norbaitek esatea zu nor zaren ezinezkoa da, fikzio juridikoa da. Eta gainera, aukera ematen du gure eskubideen kontra doazen galderak eta teknikak erabiltzeko”, nabarmendu du Aranetak. Izan ere, psikiatreek eta psikologoek darabiltzaten galdetegiak estereotipo heterosexistetan oinarritzen dira.

Josebe Iturrioz aktibista transfeministak lehenengo pertsonan daki hormonak lortzeko buru-nahasmendu diagnostikoa jasotzea “zama” dela: “Beste edozein arrazoiengatik medikuarengana noan bakoitzean, diagnostiko hori gainean dut”.

Lege autonomikoen ondorioz, unitate horiek “nahaste” hitza galdu badute ere, oraindik psikiatreran oniritzia lortu behar du hormonak hartu edo ebakuntza eskatu nahi duenak. Iris Dominguez Iruñeko LGTB ekintzailearen ustez, protokolo horrek osasun profesionalen eta pazienteen arteko botere harremana ezartzen du: “Ezin dugu psikologoarekin edo medikuarekin zintzotasunez hitz egin gure osasuna eta eskubide sozialak lortzeko, entzun nahi dutena esan behar diegu eta”. Horregatik, lege proiektuaren beste ildo interesgarri bat da lehen mailako arretaren alde egiten duena. Dominguezen esanetan, “bereizitako unitateetan artatzeak esan nahi du GNNU jakin bateko profesionalak ikuspegi transfoboa edo atzerakoia badute, jai daukagula”.

Sexu-aipamena erregistroan zuzentzeko lege proiektuaren hamabigarren artikulua zehazten du interesdunaren berariazko adierazpenarekin nahikoa

izango dela: “Eskubide hori baliatzeko, ezin izango da inola ere baldintzatu alde zaurretik inolako txosten mediko edo psikologikorik erakustea, ez eta pertsonaren gorputz-itxura edo -funtzioa aldatzea ere”. Aitzole Aranetaren ustez, printzipio horren irakurketa desegokia egin dute zirriborroaren kontra egin dutenek: “Autodeterminazioaren esanahia ez da ‘izan nahi dudana aukeratu dezaket’ baizik eta ‘ni naizena aitortuko didate, babes juridikoa jasoko dut, tutoretzarik gabe eta prozesu hormonal baten beharrik gabe”.

Legearen tramitazioa desblokeatzeko aldera, Dominguez eta Araneta bat datozen irtenbide posible batekin: erabile-ra horren ohikotasuna frogatzea, izena edo abizena aldatzeko egiten den bezala. “Gakoa da betekizun medikua ez izatea, transexualitatea ez baita osasun arazoa, errealitate soziala baizik”, nabarmendu du ekintzaile nafarrak. Sexologo gipuzkoarrak gaineratu du zirriborroak sexu aipamena aldatu, baina izena mantentzeko aukera ematen duela: “Euskal Herrian izenen tradizio bitarra apurtzeko egindako lanarekin bat egiten du”.

ADINGABEAK BABESTU

2007ko legeak adin nagusikoei mugatu zien erregistro zibilean sexu aipamena aldatzeko aukera. 2019 urtean, Espainiako Auzitegi Gorenak eta Konstituzio Auzitegiak 14 urteko gazte baten helegitearen alde egin zuten eta ebatzi zuten erregistroek transexualitate egoera egonkorra eta heldutasun nahikoa erakusten duten adingabeen eskaerak onartu behar dituztela. “Ordutik, guk lagundu ditugun epaiketa gehien-gehienetan baiezkoa eman digute”, baieztatu du Bea Sever Naizen elkarteko bozemaileak.

Lege berriaren zirriborroa aurrera ateratzen bada, 16 urtekoek eskaera zuzenean egin ahal izango dute, 12 eta 16 urte bitartekoek guraso edo tutore baten oniritziarekin eta 12 urte baino gutxiagokoek eta desgaitutako pertsonak guraso edo tutore batek eskatuta. Interesdunak haren legezko ordezkariaren babesa izango ez balu, lege defendatzaile baten laguntza eskatu ahal izango luke. Horrez gain, zirriborroak administrazio publikoei agintzen die pertsona trans adingabeen identitatea arlo guztietan onartzea, baita erregistroan sexu aipamena zuzendu ez dutenean ere. Egun, Hego Euskal Herriko ikasleek hezkuntza zerrrendetan izena aldatzen dutenean, Espainiatik igorritako titulueta aurreko izena agertzen zaie. Araneta-
n ustez, adingabeen eskubideak aitortzea ezinbestekoa da “bullyin-
getik, aurreiritzietik eta bortxatik babesteko”.

Legearen kontra egin dutenen ustez, erraztasun horiek gorpuzta eta burmuina garatua ez duten haurrak haien bizitza baldintzatuko duen erabakia hartzea eta osasunerako arriskuak dituzten hormonak hartzea bultzatuko dituzte. “Diskurtso horrek familia askoren sufrimenduari eragin fribolizatzen du”, kritikatu du Severrek: “Haurrek eta gazteek badakite nor diren eta adieraziko dute nortasun agirian aldatzeko aukera izan ala ez”. Transituak oztopatzeak, ordea, kalte psikiko handia eragin dezakeela eta legeak adingabeen interes gorenen printzipioa bete behar duela azpimarratu du. “Gizar-
tea aldatzeko lanketa pedagogikoa egiten dugun bitartean, gazteen osasun mentala zaindu behar dugu, eta

ikerketek argi utzi dute hormonek pertsona transen antsietate maila eta suizidio tasa jaisten dutela”, gaineratu du Naizeneko kideak. Araneta-
tak ere adierazi du 12 urte bete arte ez zaizkiela hormonak eskaintzen, pubertaro goiztiarra duten umeez hartzen dituzten blokeatzaileak baikik, albo-ondoriorik ez dutenak eta itzulgarriak direnak.

“Autodeterminazioaren esanahia ez da ‘izan nahi dudana aukeratu dezaket’ baizik eta ‘ni naizena aitortuko didate, babes juridikoa jasoko dut, tutoretzarik gabe eta prozesu hormonal baten beharrik gabe”

Aitzole Araneta

PERTSONA EZ BITARRAK AITORTZEA

Indarrean dagoen legeak nortasun agirian “emakume” eta “gizon” markatzaileak aldatzeko baldintzak ezartzen ditu, baina ez du pertsona trans ez bitarrentzat aukerarik ematen. Aitzole Aranetak egindako proposamen bat jaso du zirriborroak: dokumentu publikoetan sexu aipamena ez agertzearen aukera. Hau da, edozein herritarrek eskatu ahal izango du nortasun agirian edo pasaportearen G/E sigla (Gizona/Emakumea) kentzea, nahiz eta jaiotza-
agirian mantenduko den.

Iris Dominguez eta Josebe Iturrioz trans ez bitarrak dira eta uste dute sexu aipamena herritar guztien agiri publikoetatik desagertu beharko litzatekeela, arraza edo egoera zibila agertzen ez diren bezala. Dominguez-
en aburuz, “helburua genero-markatzaile horren pisua murriztea bada, neurri gehiago garatu beharko liriteke, esaterako titulu ofizialetan Jaun/Andere formulak desagertzea”. Beste aukera bat, hirugarren laukitxo bat gaineratzea izango litzateke.

Araneta bat dator, baina gogo-

EZTABAIDA FEMINISTA

Irene Montero Espainiako Berdintasun ministroak legearen nondik norakoak aurkeztu zituenean, zortzi feminista akademiko ospetsuk –tartean Amelia Valcárcel filosofoak– gutuna igorri zioten Pedro Sánchez presidenteari proiektua emakumeen eskubideen kontrako mehatxu gisa aurkeztuz. Milaka sinadura jaso zituen egitasmoak, baina baita ere mugimendu autonomoetako eta hedabide kritikoetako kideek sustatu duten “*Pertsona transen eskubideen aldeko feministak*” manifestuak. Bigarren honen babesleen artean, Euskal Herriko kolektibo ugari agertzen dira, besteak beste, Emakume Internazionalistak, Garaipen eta FeministAlde.

ARGIAk galdetuta, hiru talde hauek ukatu dute trans eskubideen aitortzan aurrera egiteak feminismoaren aldarrikapenen kontra egin dezakeenik. Lege proiektua txalotu dute, nahiz eta kezka bat adierazi duten, batez ere adingabeen ingurukoak eta genero/klase/arraza botere harremanak aniztasun politikan aintzat hartzearen ingurukoak. Lehen biek, halaber, feminismoaren sektore instituzional, burges eta zuri batek emakume subjektu monolitiko bat esperpentikoki defendatzen duela kritikatu dute.

Plazandreak ere despatologizazioaren alde agertu da, baina diagnostiko psikiatrikoan oinarrituta ez dagoen ziurtagiriren bat eskatzea proposatu du, segurtasun juridikoa indartze aldera. Halaber, genero autodeterminazioak emakumeen aurkako diskriminazioaren eta indarkeriaren kontrako legeei kalte egin diezaiokela uste du.

Maria Maeztu Forum Feministako kideen artean legeri buruzko iritzirik kontrajarriak agertu dira, baina bat datoz sentipen batekin: eztabaidaren bortizkeriak izugarriko tristura eragin diela. Azkenik, Euskal Herriko Bilgune Feministak adierazi du gatazka estatuan eman dela eta Euskal Herriko mugimendu feministan ez dutela antzeman. Trans eskubideei dagokienez, ozen esan nahi dute aliatu direla edo izan nahi dutela, “betiere, elkarre-
kiko aitortza eta errespetutik”.

ra ekarri du pertsona transexual askok nortasun agirian sexua agertzea esker-tzen dutela haien identitatea ezbaian jartzen denean. Ministerioak hirugarren kategoria bat sortzearen aukera baztertu duela argitu du, korapilo juridiko asko sortuko lituzkeelakoan, adibidez, genero indarkeriaren legea aplikatzeko orduan.

SEXUA ETA GENEROA

Lege zirriborroak “sexu biologikoa” eta “genero identitatea” bereizten ditu, bigarrena “generoaren barne-bizipena eta bizipen indibiduala, pertsona bakoitzak sentitzen eta definitzen duen bezala” ulertzen duelarik. Kontzeptualizazio horrek eztabaida teorikoa piztu du. Alde batetik, ikuspegi sexologikoaren arabera, sexua ez da genital eta kromosoma kontua, baizik eta pertsonen izaeraren muina. Hala ulertzen dute Aitzole Aranetak eta Naizen elkarteak. Bestetik, Trans Legearen kontra antolatu den korronte feministaren ustez, genero autodeterminazioak “errealitate materialean (sexuan) oinarritutako emakume subjektu juridikoa ezabatzen du” eta “talka egiten du emakumeok, soilik emakume jaiotzeagatik, jasaten ditugun egiturazko desberdintasunengatik eta indarkeria espezifikoengatik babes bereziko sortutako legeekin”, Euskal Herriko Feminista Erradikalak plataformaren hitzetan. “Kromosomek ez naute kondentatzen matxista izatera edo pribilegio sozialak edukitzeraz”, erantzun du Dominguezek. Eta gaitzetsi du sare sozialetan eta hedabideetan “entretimen-durako debate faltsu” bilakatu dela trans pertsonen eskubideen aurka.

Zirriborroak beste hamaika arlo lantzen ditu, kirol mundua eta kartzela besteak beste, eremu binarizatueta pertsonen identitatea errespetatze aldera. Trans pertsonen %42ak lan esparruko diskriminazioa bizi izan duela kontuan hartuta, gizarteratze eta lan politikak sustatzea ere agintzen du. Le-

gearen kontrako korronte feministaren ustez, genero autodeterminazioak espazio femeninoak arriskuan jarriko ditu –esaterako, aldagelak eta komunak–, gizon bat horietan sartu eta emakume sentitzen dela adierazteko aukera ematen duelako. Aitzole Aranetak diskurtso hori salaketa faltsuen mitorarekin alderatu du, gogoratu du lege iruzurra zigortuta dagoela eta emakume transen kriminalizazioa indartzea gaitzetsi du: “Zergatik ez da kontrako kasua inoiz iradokitzen? Alegia, emakumeak gizon garelara esan genezake abantaila sozialak lortzeko edota patriarkatua barrutik bukatzeko!”

Josebe Iturrioren ustez, eszentzialis-moa muturrera eramaten du generoaren abolizioaren diskurtsoak eta subjektu politikoa “eme jaioei” mugatzeak. Hamabost urtez Medeak taldeko kide izan den ekintzailearentzat “beldurrezko pelikula” da aurrean eskuin muturraz gain “gure ahizpak” izatea. Halaber, deitoratu du emakume* izartxoarekin idazten duen Euskal Herriko mugimendu feminista gatazka hau saihesten dabilela, Espainiako auzia den aitzakiapean.

Edonola ere, legea aurrera ateratzeko oztopo nagusia ez da eztabaida ideologikoa, lehia politikoa baizik. Horren proba da Carmen Calvok blokeatu duen zirriborroa PSOEk 2017an aurkeztutakoan oinarritu dela. “Politikariei bost axola zaizkie pertsona transexualen eskubideak, haien ardura da nor gailentzen den feminismoa kontrolpean hartzeko borrokan”, salatu du Bea Severrek. ●

